

UTTALELSE TIL UTBYGGINGSFORSLAGET FOR **KJØRSTADELVA** FRA NATURVERNFORBUNDET I KONGSBERG.

Sammendrag

Kongsberg kommune har svært mange fosser og vassdrag som er utbygd. Dette gjelder Numedalslågen med dammer og kraftanlegg i Pikerfoss nord for byen, i Nybrufossen i bysentrum, i Fabrikkfossen i bysentrum, i Labrofossen sør for sentrum og i Hvittingfoss ca. 3 mil sør for sentrum. I tillegg er flere av kommunens store vann demmet opp for regulering.. Kommunens vassdrag har derfor i stor grad bidratt til produksjon av elektrisk kraft. Kjørstadelva er ett av de få gjenværende vassdrag som ikke er utbygd. Kjørstadelva danner en svært idyllisk foss, Kvennhusfossen.

Dette er den eneste uregulerte foss i Kongsberg kommune med fritt fall der fossen ligger i umiddelbar nærhet av veg. Fossen har stor opplevelsesverdi og kan oppleves av alle, også de med bevegelsehemming. Vi vil derfor understreke at denne fossen både har lokal og regional betydning. Den delen av Kjørstadelva som nå foreslåes utbygget ligger i ett av kommunens områder som også har andre store opplevelsesverdier. Her finnes helt spesielle utsiktspunkter og et fantastisk kulturlandskap. Området er omtalt i kommunens registreringer over verdifulle kulturlandskap. Det finnes ingen andre veger i kommunen hvorfra man får tilsvarende utsikt over store landskapsområder innen Kongsberg kommune, Øvre Eiker og Flesberg kommune. Det planlagte utbyggingsforslaget vil i vesentlig grad redusere vannføringen i Kjørstadelva og bidra til at man ikke lenger får den flotte opplevelsen av et uregulert vassdrag med et uregulert, fritt fossefall i Kvennhusfossen. Utbygging av slike viktige landskapselementer frarådes i statlige retningslinjer.

Utbygningsplanene vil også berøre flere lokaliteter som finnes på Norges rødliste for naturtyper (bekkekløfter og rik edelløvsog). Dette er beskrevet mer utførlig under «Rødlistede naturtyper» lenger ned i uttalelsen.

Det er funnet tre rødlistearter i det berørte området. Kalkholdig berggrunn gir også potensiale for funn av flere rødlistearter. Området har også store botaniske kvaliteter utover rødlisteartene (se mer om dette lenger ned i uttalelsen under «Biologisk mangfold»).

Naturvernforbundet går derfor imot utbygningsplanene slik de nå foreligger.

Etter flere henvendelser til diverse etater har Naturvernforbundet fått klarlagt at Kongsberg Energiselskap AS eier 20,8 % av fallrettighetene. Dette selskapet er heleid av Kongsberg kommune. Denne opplysningen er svært viktig i forbindelse med NVE sin vurdering av innkomne uttalelser.

Statlige retningslinjer.

Olje og energidepartementet har utgitt «Retningslinjer for små vannkraftverk - til bruk for utarbeidelse av regionale planer og i NVEs konsesjonsbehandling». Retningslinjene skal også brukes av Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) i konsesjonsbehandling uavhengig av om det foreligger regionale planer.

I disse retningslinjene finner vi følgende vedr. Norges internasjonale forpliktelser:

Norge har ratifisert den Europeiske Landskapskonvensjonen (2004). Konvensjonen har som mål å ivareta kvalitetene i landskapet og styrke den lokale forvaltningen av landskapsverdiene. Konvensjonen legger særlig vekt på landskapet der folk bor og arbeider og der barn vokser opp. Gjennom konvensjonen er Norge forpliktet til å fastlegge og iverksette en landskapspolitikk som tar sikte på vern, forvaltning og planlegging av landskap, og å integrere landskap i distrikts- og byplanleggingspolitikken, samt innen de ulike sektorer.

Utbyggingsforslaget for Kjørstadelva omfatter nettopp et bygdeområde der folk bor og arbeider og der barn vokser opp. I tillegg brukes bygdevegen gjennom området mye av syklistene pga. store opplevelsesverdier, og fordi biltrafikken er mindre enn på øvrige veger i distriktet. Det er et viktig statlig mål å øke sykkeltrafikken. Spesielt naturskjønne områder langs rolige veger motiverer folk til økt sykkelbruk. Utbygging av viktige landskapselementer som en flott foss bidrar til å redusere opplevelseskvalitetene og derved gjøre det mindre attraktivt å legge sykkelstier til slike områder.

Retningslinjene til OED fastslår følgende:

Inngrep som medfører bortfall eller vesentlig reduksjon av verdifulle landskapselementer av nasjonal, regional eller lokal betydning bør unngås.

Vannføring.

Vi registrerer at det ikke er foretatt hydrologiske undersøkelser Kjørstadelva, men at man har benyttet seg av data fra et vassdrag i nabokommunen. Det betyr usikkerhet mht. de teoretiske beregninger man har gjort for Kjørstadelva. Ikke minst usikkerhet mht. hva som er alminnelig lavvannføring.

I vannressurslovens § 10 finner vi følgende bestemmelse:

§ 10.(vannuttak og minstevannføring)

Ved uttak og bortledning av vann som endrer vannføringen i elver og bekker med årssikker vannføring, skal minst den alminnelige lavvannføring være tilbake, hvis ikke annet følger av denne paragraf.

Man har altså et helt konkret formelt juridisk krav om minstevannføring i forhold til lavvannføring. Men det er stor usikkerhet vedrørende lavvannføring når utbygger ikke har foretatt hydrologiske undersøkelser i vassdraget. Allikevel har man satt minstevannsføringen til eksakt samme teoretiske beregnede verdi som lavvannføringen, nemlig 56 l/sekund. Dette er for øvrig kun 5 % av beregnet middelvannføring på 1130 l/sekund. Vannføringskurvene viser tydelig hvordan vannmengden i den regulerte delen av vassdraget, og derved i fossen, vil bli redusert. I månedene mai, juni, juli og august vil vannmengden i flere perioder bli redusert til minstevannføring, altså en liten sildrebekk på 56 l/sekund. Fossefallet vil derved bli nesten helt borte.

Vi registrerer også at økonomien i dette prosjektet trolig vil bli svært anstrengt. I NVE sin veileder fra 2011 anslås lønnsomme småkraftverk opp til kr 4,50 i investeringskostnader per produsert kWh. For Kjørstadelva ligger prisen på kr 4,46. Elektrisitetsprisen har de siste årene vært meget lav, og det er den fremdeles. Vi stiller derfor spørsmål ved prosjektets lønnsomhet.

Rødlistede naturtyper

I Norsk rødliste for naturtyper 2011¹ er elveløp kategorisert som «Nær truet» (NT), dette er begrunnet med tilstandsreduksjon i hovedsak som følge av vannkraftutbygging.

Kraftverket vil berøre to bekkekløftlokaliteter vurdert som viktig (B) og lokalt viktig (C). Norsk rødliste for naturtyper kategoriserer kontinentale bekkekløfter som «Nær truet». I begrunnelsen for dette kan vi lese følgende (side 88):

«Kontinentale skogsbekkekløfter er vurdert som en regional underenhet av landskapsdel skogsbekkekløfter, som i seg selv ikke rødlistes. Mot økt grad av oseanitet vestover, der klimaet er årsak til at andel areal med bekkekløftøkologi blir større, vil denne naturtypen i økende grad bli mindre forskjellig fra det omkringliggende landskap. Motsatt vil bekkekløfter mot mer kontinentale strøk i økende grad framtre som stadig sjeldnere øyer i landskapet og dermed også relativt sett være mer utsatt med hensyn til f.eks. utbygging av småkraftverk. Det er også flere bl.a. lavarter som er spesielt knyttet til de mest kontinentale bekkekløftene.»

I tillegg berøres en lokalitet med rik edellauvskog vurdert som viktig (B).

Biologisk mangfold

I søknaden oppgis det funn av tre rødlistearter i det berørte området (ål, ask og solblom). I tillegg gir den kalkrike berggrunnen i området potensial for funn av flere rødlistearter.

Området er kjent for sine botaniske kvaliteter, f.eks. kan man i Norsk botanisk tidsskrift fra 1967 lese følgende om en utflukt til det aktuelle området:

19. juni. Til Kjørstadelva i Sandsvær. 9 deltagere. Opp langs elva ved Hvåla. Alt her sees fragmenter av subalpin flora: Woodsia alpina, Aconitum septentrionale, Saussurea alpina. Ellers ble det demonstrert en stor bestand av Lathraea squamaria i skogen, og en velutviklet Rhamnus cathartica, Ved Bratterud ned i elvekløfta. Oppover til nedenfor Skarrebekkfuktige klippevegger av kalkrik hornfels, med Asplenium uiride, Woodsia alpina, Dryopteris robertiana, Saxifraga aizoides og en Taraxacum av Spectabilia-type. I skogen mellom høyde 427 m og Gamlebrua, et felt med kalkmarmor og en rik orkideflora: Dactylorhiza fuchsii, Gymnadenia conopsea, Coeloglossum viride, Platanthera bifolia, Epipactis atroruberu og Listera ovata; videre Carex ericetorum, Poligala amarella, Pyrola rotundifolia s. str., P. media.

¹ Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

Etter rast ved Gamlebrua dro vi opp til Dryas-feltet. I en 40 m høy kalkskrent på østsida av elva, i nivået 290-330 m o.h., lyste det flekkvis hvitt av blomstrende reinrose, mange steder på utilgjengelige avsatser. Ved foten av stupet lå ennå litt snø, og tysbasten blomstre der. Ellers fantes *Carex rupestris* rikelig i tette polstere på litt tørrere berghyller.

Av andre nordlige arter i denne merkelige reliktenklaven så vi *Woodsia alpina*, *Carex capillaris*, *Saxifraga aizoides*, *Euphrasia frigida* og *Saussurea alpina*. Vis a vis Dryas-feltet står hard kalkfattig hornfels i særlig eksposisjon, med mengder av *Woodsia ilvensis* og *Geranium sanguineum*. Dryas sees også spredt nordover fra hovedforekomsten, på bergknauser i den brattlendte skogen ned mot elva.

Planteartene beskrevet her er ikke på rødlista, men mange av dem er svært interessante og spesielle av to grunner:

1. Noen er så å si på innergrensen av sin utbredelse på Østlandet her. Det gjelder skjellrot (*Lathraea squamaria*) og geitved (*Rhamnus cathartica*)
2. En gruppe arter er fjellarter. Det i seg selv er jo svært spesielt så langt ned i lavlandet. Enda mer spesielt er det når vi vet at disse fjellartene hører til et vegetasjonssamfunn som vi finner i juvet i de øvre deler av Kjørstadelva. Her har de etter alt å dømme overlevd i et slags refugium siden siste istid. Reinrose og andre «eksklusive» fjellarter vokser på bergveggene der oppe. Noen av disse er så blitt ført som frø nedover langs elva og slått rot også i de nedre delene.

Til slutt vil vi nevne at den reduserte vannføringen i elva være negativ for fisk og andre akvatiske organismer. Dette gjelder også fugleartene fossefall og vintererle.

Naturvernforbundet mener at dette i sum gir en større negativ påvirkning enn det søknaden gir inntrykk av.

På bakgrunn av disse forhold vil Naturvernforbundet i Kongsberg klart fraråde at Kjørstadelva bygges ut.

Naturvernforbundet i Buskerud støtter også uttalelsen.

Kjell Arne Dokka

Sign.

Øyvind Stranna-Larsen

Sign.